

หัวข้อที่ 23

วิพากษ์ทัศนระบอบงำ : แนวพัฒนาการของมนุษย์มีอยู่ทางเดียว

อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

สวัสดีครับ สำหรับหัวข้อในการบรรยายของเราวันนี้คือ การวิพากษ์ทัศนระบอบงำเกี่ยวกับแนวพัฒนาการของมนุษย์ที่กว้างอยู่ทางเดียว แล้วก็ในกรณีนี้ สำหรับวันนี้ เราก็จะพูดถึงกรณีของจอมพล ป.พิบูลย์สงครามเป็นกรณีพิเศษ คือว่าในเรื่องเกี่ยวกับจอมพล ป. พิบูลย์สงครามนี้ผมคิดว่า ถ้าเผื่อเราศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของท่านในแง่ของความเป็นนายกรัฐมนตรีที่นานที่สุดประมาณ 15 ปี เป็นอยู่ 2 ยุคคือ ยุคแรกนั้น 2481 กระทั่งถึง พ.ศ.2487 คือช่วงประมาณสงครามโลกครั้งที่สอง แล้วก็ในช่วงหลังคือ ช่วง 2491-2500 อันนี้ก็อีกช่วงหนึ่ง แต่ว่าในช่วงแรกที่เราจะมาพูดถึงในวันนี้เป็นช่วงที่น่าสนใจมากในแง่ของการดำเนินการ ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ซึ่งมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการเมืองอยู่มากที่สุดทีเดียว ผมอยากจะให้เรานึกถึงอยู่อย่าง ถ้าเผื่อผมพูดถึงจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ในตอนนี่ซึ่งเป็นเรื่องที่มาจากยุคสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงครามที่ชัดเจนเลยอยู่กับเราทุกวันเลยเกือบจะเรียกว่าหันไปทางไหนก็พบคือ คำว่า ประเทศไทยกับเพลงชาติ ซึ่งเราต้องฟังอยู่ทุกวัน 8 โมงเช้า กับ 6 โมงเย็น อันนี้เรียกได้ว่าเป็นมรดกตกทอดในสมัยของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ในยุคแรกที่ผมกล่าวคือ ผมอยากจะทำความเข้าใจง่าย ๆ อย่างนี้ว่า ในแง่ของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ซึ่งผมถือว่าถ้าเราศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของท่านจะทำให้เราเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านการเมือง ทางด้านวัฒนธรรมของไทยได้เป็นอย่างดีเพราะว่ามีมรดกตกทอดมาอย่างที่เราบอกแล้ว ที่นี้ถ้าเผื่อทำความเข้าใจง่าย ๆ ผมคิดว่าในประเด็นที่เราจะเห็นชัดเลยเกี่ยวกับจอมพล ป. พิบูลย์สงครามก็คือว่า สิ่งซึ่งเรียกว่าลัทธิชาตินิยม อันนี้จะเห็นชัดมากในสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ในยุคแรกนี้ อย่างที่เราทราบ ว่า ลัทธิชาตินิยมไทยมีกำเนิดประมาณสมัยรัชกาลที่ 6 แต่ว่าที่ จะเห็นเป็นรูปเป็นร่างจริง ๆ แล้วก็มาในสมัยของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม เพราะฉะนั้นด้านหนึ่งของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม คือเรื่องเกี่ยวกับลัทธิชาตินิยมในอีกด้านหนึ่งของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ก็คือเรื่องเกี่ยวกับลัทธิทหาร คือผมอยากจะบอกอย่างนี้ ในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม จะมีการผนวกกันระหว่างสิ่งที่เรียกว่าเป็นลัทธิชาตินิยมกับลัทธิทหารลัทธิชาตินิยม เงามองดูรายละเอียดก่อนอื่นก็คือว่า ในแง่เกี่ยวกับลัทธิชาตินิยม อาจจะถูกกว้าง ๆ ว่าเป็นเรื่องของความรู้สึกในแง่ความรักชาติบ้านเมือง รักในแผ่นดินที่ชื่นชมในวัฒนธรรมของตัวเอง ในสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงครามลัทธิชาตินิยมจะออกมาในลักษณะของกระบวนการอันหนึ่งที่เรียกว่า การสร้างชาติ การสร้างชาติทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นสมัยนี้เริ่มต้นตั้งแต่ประมาณปี 2481 เป็นต้นไป เป็นสมัยใหม่ของสังคมไทยไม่ใช่เพื่อ

เรื่องของสมัยเก่าแล้ว สมัยเก่านั้นเป็นเรื่องในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันนี้เป็นเรื่องของสมัยใหม่ เพราะฉะนั้นคำเรียกชื่อประเทศอย่างนี้

2

ผมบอกก็คือ สยาม เปลี่ยนเป็นประเทศไทย เราลองมาคิดง่าย ๆ คือว่า ประเทศไทยมีมาตั้ง 700 ปีหรือ 2000 ปี อะไรทำนองนี้ ความจริงไม่ใช่ คำว่า ประเทศไทยมีเป็นทางการก็เมื่อปี พ.ศ.2482 นี้เอง อันนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาในตอนนั้น ในแง่ที่ว่าอันนี้แหละเป็นสังคมใหม่ที่เรียกว่า ประเทศไทย เป็นสังคมของเผ่าพันธุ์ของคนไทย ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องของเชื้อชาตินิยมความเป็นไทยได้ถูกปลุกฝังขึ้นมาในยุคสมัยนี้ ในขณะที่เดียวกันลัทธิชาตินิยมที่ว่านี้ นอกจากจะเน้นเรื่องการสร้างชาติ เรื่องความเป็นไทย ก็ยังไปจนกระทั่งถึงเรื่องของสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์จะเรียกว่าเป็นลัทธิเศรษฐกิจชาตินิยมด้วย คือการที่ว่าพยายามที่จะให้คนไทยนั้นเข้ามาสู่การควบคุมทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ในอดีตที่ผ่านมาอันนั้น คนจีนเป็นผู้ที่ควบคุมทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ และอันนี้ก็จะมีตามมาด้วยการที่มีการสร้างบริษัท องค์การของรัฐบาลขึ้นมาทำงานทางด้านเศรษฐกิจ ในเมื่อคนไทยโดยทั่ว ๆ ไป ยังเข้ามาในทางเศรษฐกิจไม่ได้ ก็อาจจะเรียกว่า เป็นจุดเริ่มต้นของสิ่งที่เรามาเห็นในตอนหลังว่าเป็นรัฐวิสาหกิจ อันนี้มองรวม ๆ กันไป ที่นี้ผมอยากจะให้มองลงไปในเรื่องละเอียดหน่อย ในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ที่มองทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งมาจากลัทธิชาตินิยม ถ้าเรามองไปเราจะเห็นอะไรหลายอย่างคือ สมมติว่าเราไปอ่านหนังสือหรือว่าฟังคนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังเกี่ยวกับยุคสมัยนี้ เราจะเห็นว่ามีการที่ ทำให้ สวมหมวก ยุคมาลามาไทยเจริญ ให้สวมหมวก ให้สวมรองเท้า ให้ผู้หญิงนุ่งกระโปรง ผู้ชายก็นุ่งกางเกง พุดง่าย ๆ ก็คือ กางเกงฝรั่งนี่แหละ ให้เลิกนุ่งกางเกงแพร กางเกงยีนส์ ผ้าขาวม้าลดชายออกไปนอกบ้านอะไรทำนองนี้ อันนี้จะลงมาถึงรายละเอียดเหล่านี้ด้วย รวมกระทั่งถึงนอกจากการแต่งตัว ก็เรื่องของ การกินอยู่ แนะนำอะไรทำนองนั้น กระทั่งในที่สุดก็ถึงการที่ว่าบังคับอย่างเช่นว่าแนะนำให้เลิกกินหมากพลูอะไรทำนองนั้น เราจะเห็นลักษณะที่มันแปลกมาก ๆ ผมว่าแปลกมาก ๆ ก็คือว่า ในแง่ของความรู้สึกชาตินิยมที่เราพูดนี้เน้นความเป็นไทย แต่ในขณะที่เดียวกันนักศึกษาก็อาจจะถามว่าเฮ้ แล้ว นุ่งกางเกงมันเป็นไทยจริง ๆ หรือป่าว มันก็ไม่ใช่ใช่ไหมครับ มันก็ไม่ใช่ นุ่งกระโปรงก็ไม่ใช่ อันนี้เป็นเรื่องของตะวันตก เพราะฉะนั้นในแง่ของความรู้สึกลัทธิชาตินิยมในสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ที่เราว่า มันเป็นความรู้สึกที่เน้นในแง่ของความเป็นไทย แต่ไทยในแง่ของความทันสมัย มันมีกระบวนการอันหนึ่งที่นักวิชาการจะเรียกว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้ทันสมัยหรือ Modernization อยู่ด้วย เพราะฉะนั้นถ้าจะมองไปอีกด้านหนึ่ง การดำเนินการของรัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม มันก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการสืบเนื่องจากการกระบวนการทำให้ทันสมัยในสมัยราชาธิปไตย ถ้าพูดอย่างนั้นก็พูดได้เพียงแต่ว่าน้ำหนักในการเน้นจะไม่เหมือนกัน ผมคิดว่าถ้าเราดูกระบวนการที่เราเรียกว่าทำให้ทันสมัย Modernization หรือเราเรียกว่า การปฏิรูป ในสมัยราชาธิปไตยซึ่งเริ่มชักรประมาณรัชกาลที่ 4 ที่

5 นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่จะปฏิรูปนั้น ก็จะเห็นกระบวนการทำให้ทันสมัย ซึ่งเราก็มักจะอธิบายว่า อันนี้ที่มีการปฏิรูปประเทศนั้นเนื่องจากเหตุผลของการเมืองภายใน สภาวะทางการเมือง

3

ภายในที่มีความพยายามที่จะรวมอำนาจที่ศูนย์กลางที่องค์พระมหากษัตริย์ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ที่เมืองหลวง ในขณะเดียวกันก็อธิบายด้วยเหตุผลว่า มีการคุกคาม การคุกคามของลัทธิล่าอาณานิคม ทำให้เกิดกระบวนการปฏิรูปทำให้ทันสมัย ซึ่งก็ลอกเลียนแบบตะวันตก ที่นี้ถ้าเรามาดูเปรียบเทียบในแง่ของสมัยของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ซึ่งกำลังจะใกล้สงครามโลกครั้งที่ 2 เราจะเห็นว่าลักษณะแบบทำนองนั้นมืออยู่คือว่าถ้าเราจะอธิบายว่าในบรรยากาศของการที่โลกกำลังเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 มีความตึงเครียดในแง่การเมืองระหว่างประเทศ เราก็อธิบายอย่างนั้นได้ ในขณะเดียวกันถ้าเรามองในแง่ของการเมืองภายใน ซึ่งผมคิดว่า อันนี้น่าสนใจมาก น่าสนใจมากในแง่ที่ว่าการเมืองภายในอย่างไรที่เราทราบ จอมพล ป.พิบูลย์สงครามเป็นหนึ่งในเก้าสิบเก้าของคณะราษฎร ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เพราะฉะนั้นในแง่นี้กลุ่มนี้คือกลุ่มผู้นำที่ก้าวขึ้นมาใหม่ แล้วถ้าหากพวกเราที่ได้ศึกษาการเมืองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้นมา เราจะเห็นได้ว่า หลัง 2475 นั้น ความผันผวนทางการเมืองมีสูงมาก มีเรื่องการที่เรียกว่า ยุบสภาเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของไทยในปี 2476 มีเรื่องของกบฏบวรเดชในปี พ.ศ.2476 มีเรื่องศาลพิเศษพิพากษาคดีกบฏ ปี 2482 ซึ่งมีความพยายามอีกครั้งหนึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ที่คุณยุทธนา มุกดาสนิท จะเอามาสร้างเป็นภาพยนตร์แต่ว่าในที่สุดก็ไม่ได้สร้าง คือโดยประมวลแล้วเราจะเห็นได้ว่า การเมืองไทยหลัง 2475 ซึ่งเรามักจะตีความกันว่าความเปลี่ยนแปลงการเมือง 2475 นั้น เป็นไปด้วยการประนีประนอม ไม่มีการเสียเลือดเนื้อ เป็นการปฏิวัติที่เป็นไปโดยสงบเรียบร้อยที่สุดในโลก แต่ผมคิดว่า มันมองแค่นั้นไม่ได้ มองแค่วันที่ 24 มิถุนา 2475 ไม่ได้ คือถ้าเรามองสิ่งที่ตามมาหลังจากนั้นแล้ว เราจะเห็นอย่างที่ผมบอกว่า เรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งในสภาผู้แทนราษฎร เรื่องเกี่ยวกับการรัฐประหารปี 2476 ซึ่งจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม เป็นผู้นำยึดอำนาจอีกครั้งหนึ่งเรื่องของกบฏบวรเดช เรื่องของคำพิพากษาคดีกบฏ 2482 มีความรู้สึกว่าเป็นเพราะฉะนั้นจะเห็นว่า การเมืองเต็มไปด้วยความปั่นป่วน แล้วก็ในแง่หนึ่ง ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มีความรู้สึกว่าตัวเองถูกคุกคามอำนาจของตัวเองมาก เพราะฉะนั้นในส่วนหนึ่ง ผมคิดว่าคำอธิบายในเรื่องเกี่ยวกับลัทธิชาตินิยมในตอนนั้น มันเป็นคนล้าย ๆ เป็นพลังอันหนึ่งที่เกิดขึ้นมา แล้วเป็นพลังที่สามารถจะเป็นเครื่องสนับสนุนรองรับรัฐบาลของผู้นำใหม่ในการต่อสู้กับพลังเก่า พลังเก่าของฝ่ายเจ้านาย ฝ่ายของอนุรักษนิยม อันนี้จึงทำให้พอมมาถึงเรื่องเกี่ยวกับว่า เมื่อเราขยายความลัทธิชาตินิยม เน้นความเป็นไทยไปจนกระทั่งถึงเรื่องของการลงไปสู่วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาในตอนนี้อย่างที่ผมชี้แจงไปแล้วว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเพลงชาติ เรื่องของชื่อประเทศ เรื่องเกี่ยวกับเผ่าไทย เรื่อง

เกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งตัวอยู่กันอะไรก็ตาม อันนี้ผมคิดว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ยังรวมกันเป็นพลังอันหนึ่งของลัทธิชาตินิยมอันนี้ ที่พยายามจะผลักดันสังคมไปสู่สิ่งใหม่ โดยที่รวมผนวกเอาลักษณะซึ่งเรอบอก เอ๊ะมันเน้นความเป็นไทยแล้ว ทำไมหลายอย่างในยุคนี้มันไม่ใช่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งตัว สถาปัตยกรรม และอย่างกรณีของโรงพยาบาลนครเฉลิมไทยซึ่งถูกทุบทิ้งไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ อันนั้นก็ เป็นสถาปัตยกรรมที่มาคล้องกับการสร้างภาพในตอносงครามโลกครั้งที่ 2 มาหลังจากการที่มีการก่อสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยที่ถนนราชดำเนิน อันนี้เป็นตึกสถาปัตยกรรมที่เห็นชัดชัดเลยว่า นักประวัติศาสตร์ถึงจะเรียกว่าเป็น Art Decor ซึ่งเป็นยุคสมัยของศิลปะในช่วงตอนประมาณก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นของตะวันตก แต่มันถูกผนวกเข้ามาในสิ่งที่เราเรียกว่า "การสร้างชาติ" แล้วก็วัฒนธรรมไทยในสมัยของลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม เพราะฉะนั้นตกลงมองในด้านหนึ่งมองในแง่ของลัทธิชาตินิยม ซึ่งเป็นตัวผลักดันที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมความคิดใหม่อะไรก็ตาม ในช่วงนี้ของสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม มองอีกด้านหนึ่งของลัทธิชาตินิยมที่เรากำลังพูดอยู่นี้ ในช่วงแรกที่เราจะศึกษา

ลัทธิชาตินิยม ผมคิดว่ากรณีของเพลงชาติไทยเพลงชาติที่เราฟังอยู่ทุกวัน 8 นาฬิกา อาจจะสะท้อนให้เห็นดีคือเพลงชาตินี้เราไม่ได้มีเพลงชาติมาตั้งแต่เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จะมีเมื่อประมาณหลังปี พ.ศ.2482 ที่มีการเปลี่ยนชื่อประเทศไทย เดิมประเทศชื่อว่า "สยาม" เพราะฉะนั้นเนื้อเพลงชาติคำขึ้นต้นเก่าก็จะเป็นบอกว่า "ประเทศสยามนามประเทืองว่าเมืองทอง" อะไรทำนองนี้ คือจะมีการใช้คำว่า "ไทย" กับ "สยาม" ควบคู่กันไป เหมือนอย่างในบทพระราชนิพนธ์ "สยามมานุสติ" ของรัชกาล ที่ 6 ก็เป็นอย่างนั้น คือมีการใช้คำว่า "สยาม" และ "ไทย" คู่กันไปอยู่ แต่ว่าพอมาถึงเพลงชาติในตอน พ.ศ. 2482 แล้ว เราจะเห็นว่ามีการใช้คำว่า "ไทย" โดยเฉพาะเลย คำ "สยาม" นั้นถูกถือว่าติดอยู่กับสังคมเก่าไม่เอาแล้วคำว่า "ไทย" แล้วเนื้อร้องถ้าเราดูแล้วเราศึกษาหลายคนก็อาจจะดูตอนผมเข้าใจว่า 6 โมงในโทรทัศน์ ลองดูเนื้อร้องที่เขาขึ้นในจอโทรทัศน์พร้อมกับภาพซึ่งพยายามจะใส่เข้าไปในเนื้อร้อง ซึ่งผมคิดว่าภาพในปัจจุบันซึ่งเราพยายามใส่เข้าไปในเนื้อร้องมันจะไม่เข้ากับเพลง ซึ่งเกิดขึ้นในยุคของลัทธิชาตินิยมในตอนนั้น แต่ถ้าเราดูจากเนื้อร้องเราจะเห็นเกี่ยวกับ "ชาติพลี" เรื่องเกี่ยวกับ "สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี" อะไรทำนองนี้ คือในแง่ของเนื้อร้องผมว่าสะท้อนให้เห็นความคิดอันหนึ่งที่เกิดขึ้นในตอนนี้ คือสิ่งที่เราเรียกว่า "ลัทธิทหาร" ที่ผมพูดไว้ซักครู่นี้ อีกด้านหนึ่งคือ "ลัทธิชาตินิยม" ซึ่งในตอนแรกจะผสมผสานระหว่างของเก่าของใหม่ ของตะวันตกอะไรก็ตาม แต่ว่าในเมื่อพัฒนาไปแล้ว แกนของลัทธิชาตินิยมจะไปเน้นอยู่ตรงที่ทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารบกแล้วมีการเน้นย้ำเชิดชูในแง่ของตัวบุคคล ในแง่ที่เราเรียกกันว่า "ลัทธิผู้นำ" อันนี้เป็นสิ่งซึ่งผมว่า ถ้าจะอธิบายอาจจะสืบเนื่องมาจากปัญหาการเริ่มต้นของลัทธิชาตินิยมในตอนแรก ซึ่งผมอธิบายว่ามาจากประเด็นของปัญหาทางการเมืองซึ่งทำให้ลัทธิชาตินิยมถูกชูขึ้นมา ในแง่ที่เป็นพลังใหม่ที่มีพลังมากกว่าพลังเก่าที่จะผลักดันประเทศชาติในตอนนั้นไป แต่ว่าพอมาถึงตอนช่วงนี้ ราว ๆ สงครามโลกครั้งที่ 2

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสงครามระเบิดขึ้นแล้วในเอเชีย อย่างลึ้มว่าสงครามระเบิดขึ้นก่อนในยุโรปกว่าจะมาถึงเอเชียก็ 2 ปีให้หลังคือเมื่อปี พ.ศ. 2484 เราจะเห็นเรื่องของการทำงานที่เน้นในแง่ของลัทธิการเป็นผู้นำมากขึ้นจะควบคู่กันไป เพราะฉะนั้นลัทธิชาตินิยมในตอนนั้นเราจะเห็นว่าเป็นลัทธิชาตินิยมที่มีแกนกลางอยู่ที่สถาบันทหาร โดยเฉพาะ

อย่างยิ่ง "ทหารบก" ถ้าเปรียบเทียบให้ชัด ที่ผมพูดไว้ว่าลัทธิชาตินิยมนั้นมีการก่อตัวขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 แต่อย่างที่ไม่ชัดเจนนัก ในตอนนั้นลัทธิชาตินิยมในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น ผมว่าแกนกลางอยู่การที่เน้นที่สถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ในสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม จะเน้นที่ทหารกองทัพและความเป็นผู้ผู้นำ ซึ่งจะต้องจูงสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสงครามโลกในสมัยนั้นที่มีการแบ่งฝ่ายเป็นอักษะและสัมพันธมิตรบทบาทของลัทธิผู้นำที่มาพร้อมกับลัทธินาซี ฟาสซิสต์ ในช่วงนั้นเป็นสิ่งที่คล้าย ๆ เป็นคำตอบของสังคมในสมัยนั้น ในแง่ที่ว่าทั้งเยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีเยอรมันกับอิตาลีได้ฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว จนทำให้คำว่า "ลัทธิฟาสซิสต์" หรือ "นาซี" ในตอนแรกไม่ได้มีความหมายลบหรือความหมายที่น่าเกลียดน่ากลัวอย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน ในตอนแรกนั้นเป็นความหมายที่บวกด้วยซ้ำไป มีคนหันไปมองเยอะเลยว่ เอ๊ะอันไหนเป็นคำตอบของสังคมหรือเปล่า เป็นสิ่งที่จะแก้ไขปัญหาหรือเปล่า แม้กระทั่งในสมัยราชาธิปไตยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 ในรัชกาลของรัชกาลที่ 7 เองรัฐบาลของรัชการที่ 7 เอง ยังมีการถกเถียงกันว่า ลัทธิฟาสซิสมนั้นเป็นแนวทางที่เราจะใช้มาเป็นคำตอบของสังคมหรือเปล่า อันนี้เป็นข้อสังเกตที่ควรจะได้ดูไว้ เพราะฉะนั้นในแง่นี้โดยสรุปแล้วผมคิดว่าแนวทางในการพัฒนาของสังคมไทยในช่วงนั้น ที่เรายกกรณีของจอมพล ป.พิบูลย์สงครามขึ้นมา นั้น น่าสนใจมากที่ประเด็นหลักอยู่ที่เรื่องของลัทธิชาตินิยมกับลัทธิทหาร ประเด็นที่ผมอยากจะขยายความที่จะทำให้เราเห็นในยุคสมัยนั้น ก็คือผมอยากจะพูดเรื่องนี้เป็นพิเศษก็เพราะว่าที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่อยู่ไม่ไกลจากรัฐฐานเมืองเชียงใหม่เลย ก็ถือว่าในแง่ของลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ซึ่งเป็นการสร้างที่เรียกว่า สร้างชาติ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างกรอบของวัฒนธรรม วัตถุประสงค์ที่เราจะต้องเดินคนในชาติจะต้องเดินไป ผมอยากจะพูดว่าความรู้สึกชาตินิยมที่เกิดขึ้นในตอนนั้นที่แกนอยู่ที่ลัทธิทหารนั้น ได้นำไปสู่อีกอันหนึ่งที่เรียกว่าการเรียกร้องดินแดน นอกจากมีความรู้สึกชื่นชมในความเป็นไทยของเผ่าพันธุ์ของเราแล้ว เราก็ยังมีความรู้สึกว่าอะไรหลายอย่างมันเป็นของเรา คือมันเน้นในตัวเราของความเป็นไทย เพราะมันมีอะไรหลายอย่างที่เป็นของเรา เพราะฉะนั้นมันก็ตามมาด้วยเรื่องเกี่ยวกับการเรียกร้องดินแดน ซึ่งเราถือว่าเป็นของเรา เพราะฉะนั้นในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลย์สงครามควบคู่ไปกับการสร้างลัทธิชาตินิยมลัทธิทหาร จะมีการเรียกร้องดินแดนเกิดขึ้น ในช่วงแรกการเรียกร้องดินแดน การเรียกร้องและได้มาซึ่งดินแดน โดยสรุปผมอยากจะพูดอย่างนี้ว่า ในสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ไทยได้ขยายดินแดนไปจนได้ดินแดนบางส่วนในลาว คือในส่วนที่ไทยมาเรียกว่าจังหวัดลานช้างคือส่วนที่เลยผ่านไปหน่อยหนึ่งลาวเรียกว่าไทยบุรีและก็ส่วนที่เป็นจำปาศักดิ์คือติดกับ จ.อุบลราชธานี และก็ส่วนที่เป็นเสียมราฐพระ

ตะบอง ซึ่งอยู่ในกัมพูชาปัจจุบัน อันนี้ได้มาก่อนไทยจะเรียกร่องแล้วก็รบกับฝรั่งเศสในอินโดจีนและก็ยึดดินแดนเหล่านี้ได้มาขึ้นกับไทย พอในช่วงสงครามเมื่อเราเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นแล้วเราจะได้ดินแดนผนวกเข้ามาอีกคือ ดินแดนที่เป็น รัฐฉานทางเชียงตุงแล้วไทยจึงมาตั้งชื่อว่า "สหรัฐไทยเดิม" กับดินแดนที่เป็น 4 รัฐมลายูภาคใต้ คือ ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปลิต ซึ่งติดกับพรมแดนไทยในปัจจุบัน อันนั้นจะถูกผนวกเข้ามาในประเทศไทยของสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ผมคิดว่าอันนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจอีกก็คือว่าถ้าเราดูแล้ว "ลัทธิชาตินิยม" "ลัทธิทหาร" ซึ่งมาจากเหตุผลต่าง ๆ ที่ผมพูดไปแล้วในที่สุดมันได้ขยายวงไปสู่การที่ว่าเราได้กลายเป็นพันธมิตรที่สำคัญของญี่ปุ่นไปทั้ง ๆ ญี่ปุ่นกับไทยเป็นเรื่องที่ห่างไกลมากที่จะเป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกัน วัฒนธรรมก็ไกลกัน ภาษาวัฒนธรรม การกินอยู่ก็ไกลกันมากแต่ว่าในช่วงนี้ญี่ปุ่นกับไทยได้กลายเป็นพันธมิตรที่แนบแน่นกันอย่างมาก และญี่ปุ่นก็มีส่วนช่วยให้ไทยได้ ดินแดนเหล่านั้นมาดินแดนที่เราบอกว่าเป็นของเราเป็นของไทยอันนี้เป็นเรื่องที่ย้ายวงไปสู่นโยบายต่างประเทศซึ่งเป็นนโยบายที่รุก ผมอยากจะใช้คำคำหนึ่งก็คือว่า นโยบายของจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ซึ่งเป็นกรณีศึกษาเฉพาะของเรา ยุคแรกของจอมพล ป.พิบูลย์สงครามเป็นเรื่องของการรุก ถ้าไปเทียบกับจอมพล ป.พิบูลย์สงครามในระยะที่ 2 อย่างเช่น ระยะที่ 2 ก็คือช่วงราว ๆ จะใกล้ พ.ศ.2500 ก่อนที่จะถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติออกประเทศไป ผมเข้าใจว่าอันนั้นเป็นนโยบายมองไปทาง "ลัด" มากกว่า "รุก" อย่างในยุคแรก เพราะฉะนั้นการรุกในยุคแรกในเรื่องของดินแดนน่าสนใจก็คือว่า การขยายดินแดนอย่างที่เรารู้และอย่างในกรณีการเรียนของเราที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เนื่องจากใกล้กับรัฐฉานในพม่า เราจะเห็นได้ว่านโยบายอันนี้นำมาซึ่งการรุกเข้าไปในรัฐฉานแล้วยึดดินแดนในรัฐฉานเกือบทั้งหมดเลยให้มาขึ้นอยู่กับไทยแล้วก็ตั้งชื่อว่า "สหรัฐไทยเดิม" อย่างที่ผมว่าดินแดนนั้นออกเขตถ้าจะโดยประมาณแล้วคือชกประมาณ จากจังหวัดพิษณุโลกถึงเชียงใหม่ เชียงราย ดินแดนรัฐฉานที่ไทยไปยึดมาได้แล้วก็มีการจัดตั้งกองทัพอพยขึ้นมาอยู่ที่ลำปางกับเชียงราย เพื่อส่งทหารเข้าไปยึดในดินแดนที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษในพม่า เพราะฉะนั้นในแง่ที่ผมคิดว่าความน่าสนใจอันหนึ่งก็คือว่า ในประเด็นของการปลุกความรู้สึกชาตินิยมว่าเราควรจะต้องคิดอย่างนี้ เราควรจะต้องปฏิบัติตัวอย่างนี้ เราควรจะต้องยืนตรงเวลา 8 นาฬิกาที่ได้เวลาชกธง เราควรจะพูดภาษาไทยให้เหมือนกัน มีแบบแผนระเบียบปฏิบัติอย่างแน่นอน เช่นว่าคำเรียกชื่อแทนตัวเราใช้คำว่าฉัน พูดกับอีกคนหนึ่งใช้คำว่าท่าน ต้องใช้คำว่าฉันกับท่าน ผู้ชายต้องพูดว่าครับ ผู้หญิงก็ต้องพูดว่าคะ อะไรทำนองนั้น ปฏิเสธก็บอกว่าเปล่า อันนี้เป็นประกาศออกมาเป็นการวางแนวทางเลยว่าประชาชนควรจะดำเนินชีวิตปฏิบัติของตัวเองอย่างไร เมื่อโยงไปถึงเรื่องเกี่ยวกับที่ผมพูดไว้ว่าเกี่ยวกับการปลุกชาตินิยมไทย ความรู้สึกความเป็นไทยอะไรของเรามันทำให้เรา ในที่สุดขยายวงออกไปสู่ดินแดนรอบบ้าน อันนี้ผมคิดว่าน่าสนใจในแง่ที่ว่าเราบอกว่า ดินแดนเหล่านี้สมมุติว่าในลาวในกัมพูชาในรัฐฉานของพม่านั้นควรจะเป็นของไทย เพราะว่าเคยขึ้นอยู่กับไทยมาก่อน เคยขึ้นอยู่กับเมืองไทยในสมัยอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์มาก่อน หรือถ้าเพื่อไม่

เคยขึ้นกับเมืองไทย คนเหล่านั้นก็เป็นไทยเป็นเผ่าไทยอย่างเพลงระบำเผ่าไทยของหลวงวิจิตรวาทการ ความรู้สึกว่าอันนี้เป็นเรื่องของคนไทยเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมในโลกนี้ ซึ่งควรจะรวมอยู่ด้วยกัน เพราะฉะนั้นก็ทำให้เราเรียกร่องดินแดนจากดินแดนในลาวกับในกัมพูชาน่าสนใจมากกับวิธีที่เราตีความความเป็นไทยในตอนนั้น จะมีรัฐบาลจะชี้แจงว่าความจริงนั้นลาวก็เหมือนกับแคว้น ๆ หนึ่งในอดีต เรียกว่า แคว้นลาว กัมพูชาก็คือแคว้นหนึ่งเป็นแคว้นกัมพูชาเหมือนกับแคว้นลพบุรี แคว้นเชียงใหม่ อะไรทำนองนั้นไม่ใช่ต่างประเทศต่างชาติเลย คืออยากอธิบายแบบนี้ว่าความจริงแล้วคือคนเหล่านี้ก็เป็นไทยเหมือนกับเรา เพราะฉะนั้นควรที่จะอยู่ในขอบเขตปริมณฑลของประเทศไทยใหม่ อันนี้เป็นเรื่องที่เราปลูกความรู้สึกชาตินิยมขึ้นมา แต่ว่าผลของมันก็คือว่าถ้าเรามองไปอีกทีเมื่อเหตุการณ์มันผ่านมาแล้ว เราก็จะเห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า ชาตินิยมลาว ชาตินิยมกัมพูชาก็มี เราคิดว่ามันมีแต่ชาตินิยมบางที่ เราคิดว่ามีแต่ชาตินิยมไทย แล้วคนเหล่านั้นมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาตินิยมไทย แต่ไม่ใช่คือชาตินิยมลาวก็มี ชาตินิยมกัมพูชาก็มี เพราะฉะนั้นปัญหาที่ตามมาจากลัทธิชาตินิยมซึ่งขยายวงไปสู่การเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น การขยายวงไปสู่นโยบายต่างประเทศที่รุกเข้าไปเรียกร่องดินแดนผลของมันก็คือว่า ผมคิดว่าผลของมันระยะยาวมันทำให้เราเห็นในตอนหลังไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งหมางใจกัน บางครั้งบางคราวเดี่ยวขัดแย้งเดี่ยวมาเป็นพันธมิตรอะไรกันก็ตามแล้วแต่จังหวะของการเมืองในแง่ของกรณีกัมพูชา อย่างกรณีของเจ้าสีหนุ หรือในแง่ของกรณีของลาวก็ดี ปัจจุบันนี้ดูเป็นมิตรกันดีแต่ถ้าเราดูย้อนกลับไปบางครั้งก็มีปัญหามาก อันนี้มาจากเรื่องของกรมองที่ว่าชาตินิยมของเจ้านั้นมันเป็นแกนหลักของทั้งหมด แต่เราไม่ทันคิดว่าในส่วนอื่นนั้นมันก็มีค่านิยมของชาติอื่นด้วยเช่นกัน ผมคิดว่าประเด็นนี้เป็นประเด็นที่เราควรคำนึงในแง่ของเมื่อเราดูนโยบายของรัฐในการสร้างความคิด แนวทางให้เราปฏิบัติคือไม่ใช่เพียงแต่ยกกรณีของจอมพล ป.พิบูลย์สงครามขึ้นมาเป็นกรณีพิเศษให้เห็น ผมคิดว่าในปัจจุบันนั้นสิ่งซึ่งได้ดำเนินมาเป็นเวลา 50 ปี ก็ยังดำเนินอยู่ ผมคิดว่าในแง่ที่ว่าเราเรียกว่า ลัทธิชาตินิยมไทย ก็ยังเห็นอยู่ชัดเจนในประเทศไทยในปัจจุบัน เรามองไปประเทศลาวที่ไร เราก็ไม่เคยมองเขาเป็นอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกันในองค์การระหว่างประเทศ เราบอกว่านั้นเป็นน้องแล้วเราเป็นพี่แล้วโดยปกติพี่ชายก็รักแก่น้องชาย ถ้าเผื่อเปลี่ยนว่าไทยเป็นพี่สาวก็อาจจะไม่มีปัญหา พี่สาวโดยมากจะรักน้องชาย แต่เนื่องจากเรามองว่าเราเป็นพี่ชายแล้วนั้นเป็นน้องชาย เราก็รักแก่น้องชาย อะไรทำนองนี้ ผมคิดว่ามีปัญหายุ่งยากมาในแง่ของการสร้างดำเนินนโยบายในลักษณะที่ว่า เป็นสิ่งที่จะต้องมีความเป็นเอกภาพเป็นหนึ่งเหมือนกัน ทำอะไรเป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างในเพลงซึ่งเราอาจจะได้ยิน บางครั้งบางคราวในวิหิตูที่ตกทอดมาจากสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงครามที่เน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เหมือนกันผมคิดว่าในปัจจุบันเราก็ยังเห็นอยู่สิ่งที่เป็นความคิดหลักในสังคมไทยเกี่ยวกับลัทธิชาตินิยมยังมีอยู่เพียงแต่ว่า แกนนั้นอาจจะไม่ใช่อยู่ที่ลัทธิทหารอย่างในอดีต ในปัจจุบันแกนอยู่ที่ลัทธิอนุรักษนิยม ซึ่งถูกชูขึ้นมาเป็นแกนนำในสังคมไทยแล้วเรียกร่องให้ต้องดำเนินการของประชาชนของคนทั่ว ๆ ไปนั้น ให้เดินในทางเดียวกันในแนวเดียวกัน อันนี้เป็นสิ่งซึ่งผม

อยากจะทำใจไว้ว่าเป็นปัญหาให้เราขบคิดด้วยกัน ดูอดีตว่ามันส่งมรดกมาอย่างไร ถึงแม้ปัจจุบันมันจะไม่เหมือนอดีตโดยแท้จริง แต่ว่ามันมีอะไรหลายอย่างที่ตกทอดมา และมีอะไรหลายอย่างที่เรอาจเอาอดีตมาเป็นเครื่องขบคิดว่าปัญหาที่จะเกิดขึ้นมีอะไร ถ้าเราจะเดินไปในแนวที่วางไว้ว่าต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวความหลากหลายเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะยอมรับ สวัสดีครับ